

פנינים משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

פרשת תצוה תשע"ה -

להזות רק משום הצד דבין השמשות לילה.

ותירץ בתוספת שבת, דמכל מקום אפילו בכהאי גוונא אמרינן דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות. ומבואר מקושייתו, דלא מקילינן כאשר כל רצונו בצד האיסור, ותירוצו רק על שבות דבין השמשות, ואם כן חזינן דלא כדברינו. אך יש לומר דכונתו בתירוצו באמת על כל הספיקות ולא רק על שבות דבין השמשות.

ד. הוכחה לענין תוספת שבת דסוף היום

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' שמ"ב סעי' א') דכל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בבין השמשות, והוא שיהא דבר מצוה.

ומסתפק במגן אברהם (שם) מי אמרינן דהיינו לא רק בבין השמשות דכניסת השבת, אלא גם בבין השמשות דמוצאי שבת, או דילמא יש לחלק, דשאני אפוקי יומא מעיולי יומא, דהתירו רק בבין השמשות דכניסת שבת ולא בבין השמשות דמוצאי שבת, דבמוצאי שבת אמרינן דמספיקא לא פקעה קדושה.

[במשנה ברורה (שם סק"ב) כתב לדינא דשרי, אלא דן דלמעשה יש להחמיר בבין השמשות דמוצאי שבת, משום דאין אנו בקיאים בזמן בין השמשות מתי מתחיל הזמן שאינו ודאי יום, אם רק בין השמשות דר' יוסי, או גם בין השמשות דר' יהודה].

וכתב בתוספת שבת, דמהכא יהא הוכחה לפשוט ספיקא דהמגן אברהם, דהרי שמעינן מתירוצא דלעיל, דאע"פ דהיה אסור להזות על הכהן גדול בשבת, מכל מקום היזו עליו בבין השמשות דמוצאי שבת, חזינן דגם בהאי בין השמשות אמרינן דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בבין השמשות.

ה. ספק ספיקא

הגרע"א (בתשובות תניינא סי' קי"ד) איתלי להוכחת התוספת שבת לפשוט ספיקא דהמגן אברהם, אמנם כתב לדחות דאין הכי נמי נימא דהאמת דמותר להזות על הכהן גדול בבין השמשות, אך אכתי אין ראייה דהתירו שבות בבין השמשות דסוף היום, דהרי אין הטעם דשרי להזות מפאת דלא גזרינן על שבות בבין השמשות, אלא הטעם דהוה ספק ספיקא, דספק שמא הכהן גדול טהור ולא חשיב הזאה, [דהרי אינו ודאי טמא אלא הוה רק חששא בעלמא], ואפילו אם הוא טמא, הוה ספק אולי כבר מוצאי שבת.

ותיקשי, הרי כל פעולתו להצד דיום ומכל מקום שרינן. ואם כן אדרבה נפשוט מדברי הגרע"א ספיקא הנ"ל דבכהאי גוונא באמת אמרינן דספיקא לקולא. אמנם אולי בספק ספיקא ליכא כלל למידן כהנ"ל דלא אלוזינן לקולא דהרי יש הכרעה. וכל זה צריך תלמוד.

ו. מוקצה

הנה תיקשי, דהאי מי חטאת הויין מקוצה, ומיגו דאתקצאי בבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, ואם כן איך יותרו בבין השמשות. [ועיין מה שכתבנו בזה בפרשת חקת תשע"ד].

[והעירוני דהרי קיימא לן דבטבל אם עבר ותיקנו מתוקן, אבל כבר הקשה זאת בתוספות בביצה (ל"א ב' ד"ה ונפחת), ותירוצו דכיון דהמעכב איסור דרבנן, ועל ידי איסור יהא מתוקן, בזה לא אמרינן מיגו דאתקצאי, ואינו ענין למי חטאת דאין להם היתר אע"פ שכל איסורין רק מדרבנן].

ראיה ב' - עירוב בבין השמשות

ראיה ב' - הנה לכאורה יש לדון לפשוט מדברי התוספות בעירובין בענין עירוב בבין השמשות, וכדלהלן:

רוצה בצד האסור

ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי (כ"ח ג')

הנה יש לעיין בהא דקיימא לן דספיקא דרבנן לקולא, וכן לדעת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת ה"ב, פ"י הל' כלאים הל' כ"ז) בדיני דאורייתא דהספיקות לקולא, [וטעמא דמקילינן דתלינן בצד ההיתר], מהו היכא דרצונו בפעולתו דוקא לצד האיסור.

כגון שהרופאים אמרו לו שרפואתו לאכול בשר גמל, והוא חולה שאין בו סכנה, ונזדמן לו בשר שספק גמל ספק כשר, וכל רצונו לאוכלו רק מפאת דשמא הוא גמל ואז יתרפא, ובלא זה לא היה אוכל, האם נימא דשרי להרמב"ם מפאת דספיקא לקולא, ומה לן בדעתו שרוצה את צד האסור כיון דהספק מותר.

וכן לכולי עלמא יהא הנידון באיסור דרבנן, כגון בשומנו של גיד שאסור מדרבנן, ורפואתו בשומנו של גיד, והנה חולה שאין בו סכנה מיתסר באיסור דרבנן אם אוכלו כדרכו, והשתא נזדמן לו ספק שומנו של גיד ספק היתר, מי נימא דשרי.

ובפשוטו גם בזה יהא מותר, דמה לן בדעתו, הא קא עביד דבר שהוא ספק ואם כן יש להתיר.

אמנם יש לדון מכמה דוכתי לאסור: א. מהזאה דכהן גדול. ב. מעירוב בבין השמשות. ג. משבועה לאכול נבילה].

ראיה א' - מזין על כהן גדול

ראיה א'. הנה לכאורה יש למיפשט ספיקן מדברי התוספת שבת והגרע"א בענין הזאת הכהן גדול. ויש להקדים כמה הקדמות:

א. קושיית העולם

הנה איתא במשנה ריש יומא 'שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין, ואמרינן בגמרא (שם ח' ב') דבימים אלו החמירו להזות על הכהן גדול כל יום, דחיישינן שמא אותו יום היה שלישי או שביעי לטומאתו, חוץ משבת דאסור להזות בו, [משום מתקן, וגם משום שמא יטלטל ד' אמות ברשות הרבים], נמצא דהיו מזין רק ששה ימים. [עיין שם ברש"י ד"ה דגיתרמי].

ומקשים העולם, אמאי אמרינן דהיו מזין ששה ימים, הא לכאורה נמצא דהיו מזין רק חמשה ימים, דהרי אין מזין אלא ביום השלישי והשביעי, ונמצא דאם בשבת לא היו מזין, אם כן גם בבן זוגו של שבת לא היו מזין, כגון אם השבת היה ביום השביעי, לא היו מזין גם ביום השלישי. [דהרי שיטת הראב"ד (השגות על הרמב"ם פ"א מהל' פרה אדומה ה"ב) דבהזאה שלישי ושמיני לא מהני, ונחלק על הרמב"ם (שם)].

ב. תירץ דספר תוספת שבת

בספר תוספת שבת (סי' ש"ז ס"ק מ"ט) תירץ, דאע"פ דמבואר בגמרא דלא היו מזין בשבת, מכל מקום היו מזין בבין השמשות שבין שבת למוצאי שבת, ולא חשיבא האי יומא כיון דהווי בין השמשות, אבל עכ"פ הוה ספק הזאה, דדילמא בין השמשות הוה יום, וממילא אפשר להזות בבן זוגו דשבת דילמא היתה הזאה, והלכך אמרינן דחסר רק שבת. [ואע"ג דגם בבן זוגו הוה רק ספק הזאה, מכל מקום כיון דבבן זוגו יכול להזות כל היום, שפיר קרינן לה הזאה, וכל מה דאפשר לתקוני מתקנינן].

ג. קושיית תוספת שבת על הנ"ל

שוב הקשה עלה בתוספת שבת, הא כל ההזאה להצד שהוא יום, דהרי מבואר במתניתין במגילה (כ"א א') דבלילה לא מהני ההזאה, אמנם לאידך גיסא, הרי אם הוה אכתי יום אסור להזות, וההיתר

לא נחייבו לאכול לחם ודאי, דהרי מספק כבר קיים השבועה. ואם כן הכי נמי בנידון דידן, בנשבע לאכול נבילה, ומצא ספק נבילה, הנה אם השבועה היתה חלה הוה מחייבין לאכול הספק נבילה דמסתפקין שמא יקיים בזה שבועתו, ויהא לו מותר לאוכלה כי הרי הספיקות לקולא. מעתה תיקשי אמאי לא חלה השבועה ולקי משום שבועת שוא. אלא מוכח כהני"ל דלא אמרינן בזה ספיקא לקולא כיון דרצונו בצד האיסור.

ב. גם במצוות ספיקא לקולא

וכי תימא דיש לדחות, דדוקא באיסורין אמרינן דספיקא לקולא ולא במצוות, אך הרי מתבאר מדברי המאירי בחגיגה (ד' א') דלהרמב"ם גם בספק עשה אמרינן דספיקא לקולא, כגון אם הוא מסופק אם הוא איש או אשה, [כגון טומטום], פטור ממצות עשה שהזמן גרמא, דספיקא לקולא.

ואם כן הוא הדין בנזדמנה לו מצה שהיא ספק לשמה, יכול לאוכלה, ויהא פטור מלחפש מצה ודאית.

[אלא אם כן נימא דשאני היכא דאיכא חזקת חיוב, אך תליא אם אמרינן חזקת חיוב במצוות, ואיכא פוסקים טובא (א"ה), עיין בתשובות הגרע"א קמא סי' ז', וסי' כ"ה שנסתפק בזה, ועי' מהרש"ם ח"ד סי' כ"ט, וחזון איש נזיר סי' קל"ח לדף י"ג א' סוד"ה וה"א) דסברי דלא אמרינן חזקת חיוב במצוות, ואם כן לדעת הרמב"ם יהא הדין בנשבע לאכול פת ואכל ספק פת, יצא ידי שבועתו].

ג. כונתו לעקור האיסור

הנה יש לדחות ראיה זו, דהנה מתבאר מתוספות בשבועות (כ"ד א' ד"ה אלא) דאם נשבע שלא לאכול נבילה, לא נימא דחיילא שבועתו על נבילה מוסרחת דמותרת משום נבילה, דאמרינן דמסתמא נתכוין באמרו שיאכל נבילה, דוקא לעקור איסור, נמצא דאין רצונו בחומר של נבילה אלא באיסור נבילה.

ואם כן נימא נמי דבאמת לא יצא ידי שבועתו בספק נבילה, מכיון דספיקו לקולא ואין בו איסור נבילה.

[אמנם נראה כהני"ל, דאם באמת נשבע על חומר הנבילה לאוכלה ולא על האיסור, אז הוי כנשבע לאכול פת שחייב לאכול ספק פת, ואם כן הוא הדין בנזדמנה לו ספק נבילה, יהא רשאי לאוכלה להרמב"ם].

ד. אינו חייב לאוכלו

הנה יש לדון דלהרמב"ם אינו חייב לאכול הספק נבילה, דהרי דילמא היא אינה נבילה, ולהרמב"ם ספיקות מותרות, וכיון דאינו ברי דיקיים המצוה, יעשה כרצונו או שיאכל או שלא יאכל.

והיינו דיש להסתפק להרמב"ם ביש לו מצה ספק כשירה ואם אוכלה ייצא ידי חובתו, האם חייב לאוכלה, או דילמא אין לחייבו דילמא אינה מצה.

[ובדיני דרבנן בכהאי גוונא, כגון בחול המועד ויש לו ספק אתרוג, בפשוטו מחייבין ליה לקחת הספק אתרוג. וכתבו הפוסקים לדון האם יוכל לברך עליו דומיא דספירת העומר בבין השמשות].

אמנם עכ"פ אכתי יש להוכיח כהני"ל, דהרי לא תהא שבועת שוא, דהרי אע"פ דאינו חייב לאוכלו, מכל מקום הא יכול לאוכלו ובוהי יקיים השבועה.

ה. לא הועיל כלום

הנה נראה דבאמת לא הועיל כלום באכילת ספק נבילה, דהרי אם אוכלו יש כאן בדידיה ודאי לאו, או מצד נבילה או מצד השבועה, דהרי אם הוה נבילה עבר על לאו דנבילה, ואם אינה נבילה עבר על לאו של שבועה, נמצא דעל ידי אכילתו לא תיקן כלום, ונהי דגם לא גרע כלום, אך מאי הועיל.

אך מכל מקום אין לומר דמהאי טעמא נאסר עליו לאכול מכיון דיש ספק לאו בקום ועשה, דמפאת הא אין לאסור להרמב"ם דספיקא לקולא, ונמצא דקושיין לא מתורץ בהאי הנחה דלא הועיל כלום באכילתו, דמכל מקום מותר לאוכלו ואם כן אינו שבועת שוא.

הוכחה מדינא דמחמץ בפסח לוקה

מובא בקובץ דרושים וחיידושים (שיצא לאור בוורשא חלק ז') דהנה כתב הרמב"ם (פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג) דהמחמץ בפסח או קנה חמץ לוקה.

א. הקדמה

הנה קיימא לן (עירובין ל"ב ב', שולחן ערוך סי' ת"ט סעי' ב') שצריך שיהא הוא ועירובו במקום אחד, כדי שיהיה אפשר לו לאכול העירוב בבין השמשות. לפיכך אם נתכוין לשבות ברשות הרבים והניח עירובו ברשות היחיד, אינו עירוב, שאי אפשר לו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בבין השמשות אלא בעבירה. אבל אם נתכוין לשבות ברשות היחיד או ברשות הרבים והניח עירובו בכרמלית, הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות מותר להוציא ולהכניס מכל אחד משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק.

ב. ראיה מקושיית התוספות

הקשו תוספות בעירובין (ל' ב' ד"ה ולפרוש) הרי תחילת היום קונה עירוב, נמצא דקניית העירוב כשהוא כלפי שמיא תחילת השבת, והרי בזמן הזה כרמלית אסירא.

[ותירצו תוספות דחכמים לא גזרו על בין השמשות אף אם הוא לילה כלפי שמיא, עד שתהא לילה ניכרת וידוע].

וצריך ביאור מהו קושיית התוספות, הרי למעשה הזמן דבין השמשות הוה ספק יום, ואם כן שפיר יש להתיר שבות דכרמלית.

אלא מתבאר מקושייתם, דאי אפשר לסמוך על ספיקא דרבנן לקולא כאשר כל פעולתו להצד שהוא באמת אסור, והיינו להצד שהוא לילה. ואם כן חזינן כהצד דאע"ג דספק שרי, מכל מקום הכא אין מתירין.

ג. לדחות הראיה

אך יש לדחות ראיה זו, דכוונת תוספות דנהי דבפועל שרי ליה לקחת העירוב בבין השמשות, אך להצד שהוא לילה יש כאן איסור לקחת העירוב מהכרמלית, וחשיבא כעשה איסור בשוגג, ואם כן העירוב לא יחול, וזהו קושיית תוספות, אבל לא באו תוספות לומר שבאמת יהא אסור לטלטל בכרמלית, דבאמת שרי, אך יש ממה נפשך למנוע העירוב, דלהצד שזה שבת, נמצא שעבר על איסור בשוגג.

ד. נידון דאבני נזר

הנה כתב באבני נזר (או"ח סי' מ"ח אות כ"ב) להביא ראיה שאם המלאכה נעשית בשבת אבל התוצאה במוצאי שבת שרי, דאם לא כן אם הדליק נר לחולה שיש בה סכנה יתחייב לכבותו במוצאי שבת.

והקשה אנפשיה דאם כן אע"פ דנימא שאם התוצאה במוצאי שבת שרי, הא עכ"פ הנר ממשיך לידלק בשבת, ואם כן יתחייב לכבותו בשבת על ידי נכרי. ותירץ דלא התירו לעבור על איסור דרבנן דאמירה לעכו"ם כדי לינצל מהאיסור, דרך ברדייה התירו.

והוקשה לי דמכל מקום יתחייב לכבות בבין השמשות דסוף היום על ידי נכרי, דזה שרי לכל דבר מצוה.

והנה תליא בנידון דידן, האם מקילינן בבין השמשות באופן שכל התועלת רק להצד שהוא שבת. והנה בזה ודאי שרינן דזהו דינא דתוספות בעירובין.

ראיה ג' - נשבע לאכול נבילה

הנה תנן במסכת שבועות (כ"ט א', עיין רמב"ם פ"ה מהל' שבועות ה"ב וכו"מ והגר"א שם) דהנשבע לאכול נבילה הוה שבועת שוא ולקי עלה.

ותיקשי אמאי הוי שבועת שוא, הרי לדעת הרמב"ם יכול לאכול ספק נבילה, ונמצא דעל ידי הספק נבילה קיים השבועה.

אלא יהא ראיה לנידון הנ"ל, דכיון דכל אכילתו היינו רק להצד שהיא נבילה, בזה לא נימא ספיקא דאורייתא לקולא.

ויש לדון בהאי הוכחה בכמה אנפי:

א. כגון לענין נשבע לאכול לחם

הנה עוד אופן כעין הנ"ל, כגון מי שנשבע לאכול לחם, ולא מצא לחם רק חתיכה שהוא ספק לחם, ודאי מחייבין ליה לאוכלו שמא יקיים שבועתו.

והנה לדעת הרמב"ם דהספיקות שריין, לאחר שאכל הספק לחם,

ותיקשי אמאי לוקין על לא תעשה דחמץ, הא הוה לא תעשה הניתק לעשה דתשביטו. ותירץ המגיה למשנה למלך (שם) דאירי שחל שביעי של פסח בשבת, שאז אי אפשר לקיים מצות שריפה. ותיקשי הרי גם אם לא חל בשבת, מכל מקום הא בשביעי של פסח שהוא יום טוב, נמי אסירא לשרוף החמץ, לדעת הסוברים (עיי' משנה ברורה ס' תמ"ו סק"ו) שאסור לשרוף חמץ אף בלא ביטלו.

מסכת מגילה

לוגל ימי הפורים, שרבים מסיימים מסכת מגילה, הבאנו כאן כמה הערות קצרות שכתב רבינו על פרק אחרון דמסכת מגילה:

והנה כתב בכף החיים (סי' רל"ט סק"ב) דבשבת ויום טוב לא יאמר הרבנו של עולם שמוחל לכולם, [וכן לא יאמר היה רצון שלא אחטא עוד], אלא יתחיל מהשכיבנו. והדבר צריך עיון גדול, שהרי מבואר בפוסקים דמותר לומר תפילת הרמב"ן בשבת, וכן מבואר (א"ה, עיי' בגר"ז סי' רפ"ח סעי' ט') דלהתפלל לפני שתבוא הצרה שרי, ואם כן צריך עיון למעשה. תו יש לעיין, דמכל מקום יאמר מיהת שמוחל, דזה ודאי שרי בשבת.

ג. ליכנס לבית הכנסת מחמת הגשמים

הנה אמרינן בגמרא (כ"ח ב') דאין נכנסין לבית הכנסת, בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. [ובתוספתא (מגילה פ"ב הי"ח) איתא גם לא מפני הצינה].

אך אם נכנס על מנת ללמוד שם, שרי, אבל כתב במשנה ברורה (סי' קנ"א סק"ד) דבזה לא מהני לומר פסוק אחד, ולא דמי לקפנדריא דלדעת המשנה ברורה מהני לומר פסוק אחד.

ויש לעיין אם נכנס מפני הגשמים לבית, ובהיותו בפנים רואה שבאמת הבית הוא בית הכנסת, האם צריך לצאת החוצה.

והנה יש להקדים, דאם היה בתוך הבית הכנסת כדי להתפלל, ויורד גשם בחוץ, בפשוטו שרי ליה להמתין בבית הכנסת, וכמדומה שכן המנהג, אע"פ שכל מה שנמצא בפנים רק מפאת הגשמים, וטעמא דמילתא, דהאיסור להיכנס, אבל להשאר שם לית לן בה. כמדומה לי שכן הוא.

מעתה בנידון דידן, כגון בירד גשם וחשב שיש פרודור לפני בית הכנסת ונכנס פנימה, ובאמת מוצא עצמו בתוך בית הכנסת, היכי נידייני לה, מי נימא דעכשיו הנידון אם להשאר או לא, ואם כן יכול להשאר, או דילמא נימא דהכא גרע משום דנכנס באיסור. וצריך עיון. אמנם תקנתיה שילמד שם אפילו רק פסוק אחד ובזה תבוא עליו ברכה.

ד. קדושת הר הבית עדיפא

הנה אמרינן בגמרא (כ"ח ב') בתי כנסיות אין מטיילין בהם ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים.

והנה קדושת הר הבית עדיפא טפי מקדושת בית הכנסת, שהרי אמרינן בגמרא ברכות (ס"ב ב') דרקיקה ונעליים בבית הכנסת שרי ובהר הבית אסור. אם כן מכיון דבבית הכנסת אסור ליכנס מחמת הגשמים, כל שכן שאסור לעלות להר הבית מחמת הגשמים.

מעתה הקשה בטורי אבן (שם) דהא חזינן בגמרא תענית (י"ט א') בעובדא דחוני המעגל, שהתפלל וירדו גשמים עד שעלו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים. ותיקשי היאך עלו להר הבית מפני הגשמים, והא איכא איסורא לעלות מחמת הגשמים. [וכתב הטורי אבן דבתענית כתב בזה, אמנם בגבורת ארי על תענית שבידינו ליתא]. ויש ליישב, דשאני התם דירדו כל כך הרבה גשמים עד שהיה חשש חולי להשאר בתוך הגשמים. והנה לא נתפרש באמת אם בחשש חולי שאין בו סכנה מותר להיכנס לבית הכנסת.

ועוד יש ליישב, דהנה איתא במשנה ברורה (סי' קנ"א סק"ד) דלא מהני ליכנס לבית הכנסת מפני הגשמים ולומר פסוק, כיון דיכול ללכת למקום אחר. ואם כן התם לא היה מקום אחר חוץ מהר הבית.

א. ספר על גבי ספר

הנה אמרינן בגמרא (כ"ו ב') דמותר להניח ארון הקודש תוך החלון לסתום אותו שלא תכנס הטומאה בבית הכנסת.

ויש לדון האם מותר להניח ספר על גבי ספר כדי שיוכל ללמוד בספר העליון, דהרי משתמש בהספר התחתון. וכתב בט"ז (יו"ד סי' רפ"ב ס"ק י"ג) דההיתר רק כשהספרים היו כבר מקודם ואז מניח עליהו ספר אחר, דלא קא עביד מידי.

אבל במגן אברהם (סי' קנ"ד ס"ק י"ד) כתב דמסוגיין הנ"ל מוכח דמותר אפילו להביא ספרים ממקום למקום כדי להניח עליהם ספר אחר, דהרי חזינן שהתירו ליקח את ארון הקודש ממקום למקום, מכיון דהשימוש בהארון הקודש מתי שהוא עומד, אם כן הוא הדין בכהאי גוונא. ובמשנה ברורה (סי' קנ"ד ס"ק ל"א) פסק כהמגן אברהם. מעתה יש לדון בכמה אופנים האם דמי להיתר דהמגן אברהם:

א. הנה כתב במשנה ברורה (שם) דאסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגן בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה. וצריך עיון מאי שנא מהא דשרינן להגן מפני הטומאה.

ב. הנה כתבו הפוסקים דשרינן להניח ספר על גבי ספר כשיוצא מהחדר, כדי למנוע שלא ישכח תלמודו, [ואינו סוגר הספר כדי שלא יצטרך לבזבז זמן לחפש מקום לימודו כשחוזר]. וצריך עיון בכל זה, מאי שנא למנוע מטומאת מת או למנוע שלא ישכח תלמודו שרינן, אבל למנוע השמש או שלא יראנו חבירו אסרינן.

ג. הנה יש לעיין אם מותר למיעבד בספר תשמיש של מצוה, כגון להראות בספר צורה של סוכה וכיוצא בו.

דהנה יש לדון דאף למגן אברהם דהתיר להניח ספר תחת ספר בשביל ללמוד, היינו רק מפאת דלא מיקרי שימוש, דזה בשב ואל תעשה, משא"כ הכא דהוה בקום ועשה. אמנם הא חזינן דיכול להניח ספר על גבי ספר כשיוצא.

ד. כתב בספר חסידים (סי' רע"ו) דאסור להתגונן בספר מפני מכות אם אינו פיקוח נפש. וצריך עיון הרי זה למצוה לאפרושי מאיסורא. ואולי נימא דדוקא לצורך הלימוד כגון שמינח ספר על גבי ספר שלא יצטרך לסגור ולפתוח ויפסיד הזמן. והנה לפי זה יש לדון דלהראות בהספר צורה של סוכה יהא מותר.

ה. כתב בבית לחם יהודה (יו"ד סי' רפ"ב סעי' ז') בשם ספר חסידים (סי' ק"א) דאין לשרטט קונטרס על הספר, כיון דהספר יש קדושה ולקונטרס אין קדושה, [שלא נכתב בו שום דבר]. ויש לעיין לענין לכתוב דברי תורה על הספר. ולכאורה דמי להמגן אברהם שמותר להגביה הספר, אך אולי זה מיקרי יותר שימוש.

ב. לא עלתה על מטתו קללת חבירו

הנה אמרינן בגמרא (כ"ח א') שאלו תלמידיי את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי. [וכן לא נתכדתי בקלון חברי, וותרן בממוני הייתי]. ואמרינן בגמרא דהיינו כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה לכל מאן דצערן.

ואייתי זאת במשנה ברורה (סי' רל"ט סק"ט) דראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו, ובזכות זה האדם מאריך ימים. והיינו כסוגיין. וכתב באור לציון (ח"ב פט"ו ס"ק י"ג) דזוהר שיהא באמיתיות שבאמת אין לו טינא על אנשים ולא יהא בכלל דובר שקרים.

אבל הא דדייקינן כן מהמשנה ברורה הוא חידושא רבתא, דנימא דזימינן מותר ליכנס לבית הכנסת בפני הגשמים ולומר פסוק, והיינו כשאין מקום אחר.

ה. כבוד בית הקברות

אמרינן בגמרא (כ"ט א') תנו רבנן בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש.

ויש לעיין מהו לענין קפנדריא, [פירוש מעבר מצד זה לצד זה], ומבואר בשולחן ערוך (סי' שס"ח סע' א') דאסור, [וזה לשונו, דלא יטייל בהם לקפנדריא], ומקורו במסכת אבל רבתי (ריש פרק י"ד).

[והנה לעיל לענין בית הכנסת אמרינן דאם היה שביל מעיקרא, מותר, ויש לעיין בבית הקברות מהו אם היה שביל מעיקרא, ולכאורה כשם ששרינן התם יש להתיר כאן].

והנה איתא בגמרא ברכות (י"ח א') עובדא בהאי חסיד שהקניטתו אשתו והלך לישן בבית הקברות עד ששמע רוחות מספרים.

והקשה בחתם סופר (שו"ת יו"ד סי' של"ה) היאך ישן בבית הקברות, הרי אין נהנים מבית הקברות.

ותירץ דרבנן ותלמידיהם שרי, כמו דשרי להם בבית הכנסת לאכול ולשתות ולטייל, וטעמא משום דכבוד וצורך תורה עדיף מבית הכנסת ובית הקברות.

והוא חידושא רבתא, דהרי יש לומר דשאני בבית הכנסת דשרי, דחשיבא בית דידהו מכיון שלומדים שם. [א"ה. ועוד עיין בחזון איש יו"ד סי' ר"ט ס"ק ט"ו סוד"ה ובהא, שהקשה כעין הנ"ל על דברי החתם סופר].

תו כתב בחתם סופר, דאכתי תיקשי דלכאורה הא שהלך לישן בבית הקברות ולא במקום אחר, היה מחמת שחשש מחיות רעות ומגזלנין, והשתא תיקשי הרי לכאורה חומת בית נקברות אסורה בהנאה, אלא יליף מינה דבאמת חומת בית הקברות מותרת בהנאה, דלא נאסר אלא משמשים הקרובים לגופו של מת כגון קברו ומצבתו אבל לא משמשים רחוקים.

והנה שמעתי מגדול אחד שאין לקפוץ על חומת בית הקברות ליכנס או לצאת שבה נהנה מהחומה שהרי נשען עליה. אך לדברי החתם סופר שרי.

ו. אין מברכין על פורענות

הנה תנן במתניתין (ל' ב') דבתעניות קורין בברכות וקללות. (הובא ברמב"ם פ"ג מהל' תפילה ה"ח ובטור סי' תקע"ט לענין תעניות על הגשמים).

ואמרינן דאין מפסיקין בהם, והיינו שאין שנים קורין בהן אלא אחד קורא את כולן. ופירש ריש לקיש (ל"א ב') דטעמא משום דאין מברכין על הפורענות.

ושאלו הרי אמרינן דמברכים על הרעה כשם שמברכים על הטובה. ויש לומר דהני מילי כשאין בריה, אבל כאשר שייך שלא יברכו על פורענות עדיפא טפי.

והנה יש לעיין אם נמצא טעות בספר תורה, דמפסיקין ומברכין לאחריה ומוציאין ספר השני, מה יהא כשנמצא טעות באמצע הקללות, דאז אם יברך נמצא דמפסיקין. ויש לעיין בזה בין לטעמא דריש לקיש, [כהנ"ל דאין מברכין על פורענות], ובין לטעמא דר' אסי [משום מוסר ה' בני אל תמאס, והמפסיק מראה עצמו שקשה לו לקוראם].

ז. נוטל שכר כנגד כולם

הנה אמרינן (ל"ב א') הגדול שבהם גולל ספר תורה, והגולל נוטל שכר כנגד כולן.

הנה בזמן הזה שיש גם מגביה וגם גולל, משמע מהמשנה ברורה (סי' קמ"ז ס"ק ה') שהעיקר הוא המגביה, שמראה להציבור את הספר תורה. אמנם בשם החזון איש [עיין ארחות רבינו ח"ג עמוד רט"ז] ששניהם מקבלים שכר כנגד כולם.

ח. קורא בלא נעימה

אמרינן בגמרא (ל"ב א') כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ודחינן לה, דמה אשם שאינו יודע לנגן, אלא אמרינן דקאי הקרא על שני תלמידי חכמים בעיר אחת ואין נוחין זה את זה בהלכה. ושמעתי בדרך צחות לבאר הסלקא דעתך דגמרא, דבאמת הפסוק בתמיה, שהרי המשפטים כן טובים, נמצא דהפסוק מובן רק אם קורא בנעימה ובלשון תמיהה, אבל זה שקורא בלא זמרה, אם כן הכתוב אומר שח"ו החוקים לא טובים.

[בתוספות (שם ד"ה והשונה) פירשו דאירי בקורא בעל פה, שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה, לפי שהיו שונין אותן על פה ועל ידי הנעימה והזמרה היו נזכרים יותר].

ט. הדרן על מסכת מגילה לבני הישיבה

אמרינן בגמרא בסוף מסכת מגילה (ל"ב א') דמטפחות סביב הספר, ולא הספר סביב למטפחת. הנה מטפחת לגשמיות וספר תורה הוא התורה הקדושה, ואמרינן דהעיקר הוא עבודת השם והטפל עניני העולם הזה, וכל מטרת העולם הזה רק מכשיר לתורה ויראת שמים ולא חס ושלוש להיפוך.

וזהו שמחתי באומרים לי בית ה' נלך (תהילים קכ"ב א'), דהיינו ההליכה לא לבית, דלשמחה מה זו עושה, אלא ההליכה לבית ה' וזהו הבית.

ובדרך צחות "שמחתי באומרים לי", דהיינו באומרים הרי את מקודשת "לי", דבזה נבנה בית ד' על ידי ה"לי". וי"ר שיתקיים בזה בכל הנוכחים כאן בסייעתא דשמיא דיבנו בית ד', על ידי "לי", במהרה בימינו אכ"ר.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון!
המערכת, סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב
טל 035703949
בין השעות 7.30 עד 8.30 בערב
L5703949@gmail.com

משנכנס אדר מרבין בשמחה - שמועה טובה תרשן עצם יצא לאור עולם בסייעתא דשמיא בימים אלו

אגן הסהר חלק ב'

למעלה משש מאות חמישים עמודים חדשים [שלא נדפסו בחלק א'], הכולל בתוכו עובדות, הנהגות, עצות והדרכות, פניני הלכה, חידות ופרפראות מרבינו זצוק"ל. בתוספת מכתבים ועובדות מעצם כתב יד קדשו. ובסופו מצורף קונטרס תמונות מרהיב עין מחיי רבינו, ומפתח נושאים מפורט

ניתן להשיג:
ירושלים - משפ' פיש רח' גבעת משה 12 (קומה אחת לרדת) טל' 02-5373351
בבני ברק - משפ' פיש רחוב הרב קוטלר 21 טל' 03-6188995 03533149777
בקריית ספר - גרין פארק - משפ' אפטרגוט רחוב הרב מפונוביז 9 טל' 0548474185
וכן אפשר להשיג בבני ברק בכתובת הנ"ל את הספר הגדול של רבינו "בית אבי" על שב שמעתא